

Çiftçi, L. (2021 Yeni Kamu İşletmeciliği ve Türk Eğitim Sistemi: Hükümet Programları Üzerine Bir İnceleme. *İktisadi ve İdari Yaklaşımlar Dergisi*, 3(2), s. 41-54.

YENİ KAMU İŞLETMECİLİĞİ VE TÜRK EĞİTİM SİSTEMİ: HÜKÜMET PROGRAMLARI ÜZERİNE BİR İNCELEME*

New Public Management and The Turkish Education System: A Review on Government Programs

Leyla ÇİFTÇİ¹

ÖZET

Bu çalışmanın amacı kamu yönetimi teorisyenleri ve uygulayıcılarının en önemli meselelerinden biri olan yeni kamu işletmeciliği anlayışının eğitim alanına etkisini hükümet programları üzerinden incelemektir. 1980 sonrası dünya genelinde yaygın bir uygulama olarak yeni kamu işletmeciliği yaklaşımının ilke ve programları eşzamanlı olarak Türk kamu yönetiminde de yerleşmeye başlamıştır. Kamu yönetimi tarihinde Weberyen bürokrasi anlayışından sonra en önemli kavram olarak gösterilen bu yaklaşım üzerinden geçen otuz yıllık süreye rağmen geçerliliğini korumakta ve güncel koşullara göre kendini yenilemektedir. Yaklaşımın temel ilke ve unsurları eğitim, sağlık, güvenlik, adalet vb. kamu yönetiminin her alanında etkisini göstermekte ve devleti yönetecek hükümetlerin de öncelikli kavramlarından biri olma özelliğini taşımaktadır. Bu anlamda siyasi politika ve programlara konu olmakta, hükümet programlarına da bu anlayış yansımakta ve kurulacak hükümetleri etkilemektedir. Yeni kamu işletmeciliği anlayışından etkilenen yönetsel alanlardan biri olan eğitim de toplumun hemen her kesimini ilgilendiren bir sektör olarak hükümet programlarında yer almaktadır. Yönetimin eğitim, sağlık gibi alt alanlarında konuyu bütüncül bir yaklaşımla ele alan çalışmaların sınırlı oluşu, mevcut çalışmayı önemli hale getirmektedir. Hükümet politikalarını eğitim özelinde ele alan bu çalışmada özellikle 1980li yıllardan itibaren yeni kamu işletmeciliği anlayışının eğitim alanında etkisini hissettirdiği ve bu etkinin parti ve ideolojilerden bağımsız bir şekilde olduğu görülmektedir. İdeolojik yakınlığın politikalara önemli katkısı olduğu da görülen bu çalışmada özellikle 2002 yılından itibaren eğitim alanında önceki dönemlere göre YKİ ve yönetim anlayışına uygun daha fazla ve somut hedefler bulunduğu anlaşılmaktadır. Bu çerçevede çalışmada öncelikle yeni kamu işletmeciliği yaklaşımı ve eğitim sistemine ne şekilde yansıdığı ele alınacaktır. Daha sonra yaklaşımın Türk eğitim sistemine ve hükümet programlarına etkisi incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Yeni Kamu İşletmeciliği, Eğitimde Reform, Hükümet Programları, Neoliberal Eğitim.

* Bu çalışma Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde tamamlanan "1980 Sonrası Kamu Yönetiminde Dönüşüm ve Milli Eğitim Bakanlığı Reform Çabaları" isimli doktora tez çalışmasından üretilmiştir.

¹ Dr., Bartın Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, ORCID: 0000-0001-9436-2050, leyla-curuk@hotmail.com

ABSTRACT

The aim of this study is to examine the effect of the new public management approach, which is one of the most important issues of public administration theorists and practitioners, on the field of education through government programs. As a common practice throughout the world after 1980, the principles and programs of the new public management approach began to settle in Turkish public administration simultaneously. Despite the thirty years that have passed since then, the approach, which is shown as the most important concept after the Weberian bureaucracy in the history of public administration, maintains its validity and renews itself according to current conditions. The basic principles and elements of the approach are effective in all areas of public administration such as education, health, security and justice and have the feature of being one of the priority concepts of the governments that will rule the state. In this sense, it is the subject of political policies and programs, and this understanding is reflected in government programs and affects the governments to be established. Education, which is one of the managerial areas affected by the new public management approach, is also included in government programs as a sector that concerns almost every segment of the society. The limited number of studies that deal with the subject with a holistic approach in sub-fields of management such as education and health make the current study important. In this study, which deals with government policies in terms of education, it is seen that the new public management approach has made its impact in the field of education, especially since the 1980s, and this effect is independent of parties and ideologies. In this study, which is seen to have an important contribution to the politics of ideological affinity, It is understood that there are more and more concrete targets in the field of education, especially since 2002, compared to previous periods. In this context, first of all, the new public management approach and how it is reflected in the education system will be discussed. Then, the impact of the approach on the Turkish education system and government programs will be examined.

Keywords: *New Public Management, Reform in Education, Government Programs, Neoliberal Education.*

GİRİŞ

1970’li yıllarda ortaya çıkan ekonomik krizler refah devleti/sosyal devlet uygulamalarının yarattığı “büyük devlet” kavramının sorgulanmasına neden olmuş ve 1980’li yıllardan itibaren dünya genelinde kamu yönetimi yapı ve işleyiş olarak yeniden yapılanma sürecine girmiştir. Bu dönemde meydana gelen değişimlerle birlikte önceki dönemle hemen hemen zıt yeni bir yönetim anlayışı ortaya çıkmıştır. Ortaya çıkan bu yönetim anlayışı kamu yönetiminde Weberyen bürokrasi kadar önemli olarak değerlendirilmiş ve teori ve uygulamada önemli yer bulmuştur. Ayrıca bu yaklaşım dünya genelinde ideolojilerden bağımsız bir politika olarak uygulanmıştır.

Kamu yönetiminin tüm alt sistemleri gibi eğitim sisteminde de yeni kamu işletmeciliği anlayışına uygun şekilde dünya genelinde yeniden yapılanma süreci başlamıştır. Türk eğitim sisteminde de eşzamanlı olarak başlayan bu sürecin etkileri 1980 sonrası kurulan hükümetlerin eğitimle ilgili politika ve uygulamalarına da yansımıştır. Özellikle yeni kurulacak hükümetler tarafından TBMM’ye sunulan programlarda da bu anlayışa yönelik ilke ve hedefler yer almaktadır.

Literatürde YKİ anlayışına yönelik çok sayıda çalışma bulunmakta ise de bu çalışmalar çoğunlukla kamu yönetimi kavramı üzerinden genel olarak bu anlayışı ele alarak açıklamaktadır. Oysa bu yaklaşım teorik etkilerinin ötesinde sağlık, eğitim, güvenlik, adalet gibi yönetimin her bir alt alanını etkilemektedir. Fakat bu alanlar genellikle alan uzmanlarının kamu yönetiminin bütünü ile ilgili bilgi ve

ilgi eksikliğinden kapsamlı şekilde çalışılmamakta, bu durum literatürde boşluk ortaya çıkarmaktadır. Diğer taraftan hükümet programları çerçevesinde konunun ele alınması yaklaşıma yönelik ideolojik, siyasi anlayışı da ortaya çıkarması bakımından önemlidir. Bu kapsamda çalışmanın amacı bir bütün olarak kamu yönetiminde ortaya çıkan bu anlayışı eğitim alanı özelinde incelemek ve literatüre katkı sağlamaktır. Bu kapsamda çalışmanın önemli bir boşluğu doldurması umulmaktadır.

Çalışmada öncelikle yeni kamu işletmeciliği yaklaşımı ele alınacak, bu yönetim anlayışının Türk eğitim politikalarına etkisi ortaya koyulacak ve sonrasında 1980 sonrası kurulan hükümetlerin programları incelenerek bu yaklaşımların hükümet programlarına yansımaları değerlendirilecektir.

1. KAMU YÖNETİMİ ANLAYIŞINDA DEĞİŞİM: YENİ KAMU İŞLETMECİLİĞİ

1970'li yıllarda ortaya çıkan ekonomik krizler, sorumlusu olarak mevcut kamu yönetimi anlayışının gösterilmesi nedeniyle 1980'li yıllardan itibaren kamu yönetiminde önemli değişimlere sebep olmuştur. 1970'li yıllara kadar Keynesyen iktisadi anlayış uygulanmakta iken, 1980'li yıllardan itibaren bu anlayışa alternatif olan neoliberal politikalar önem kazanmıştır. Neoliberal politikaların yönetim anlayışı yeni kamu işletmeciliği (YKİ) kavramı çerçevesinde oluşmuş (Steger and Roy, 2010: 13), geleneksel kamu yönetiminin eleştirisi üzerine kurulu bu anlayış kamu yönetiminde dönüşümün anahtar kavramı olmuştur. Kamu yönetiminde iki önemli değişim olduğunu ifade eden Goldfinch'e (2009:1) göre bunlar Weberyan/geleneksel/bürokratik kamu yönetimi ile bu yönetimin başarısızlığına alternatif olarak ortaya çıkan yeni kamu işletmeciliğidir.

İlk dönemlerde YKİ reformlarının iktisadi özelliği ön plana çıkarken, sonraki süreçte reformlar devletin tamamını içine almış (Christensen and Læg Reid, 2007: 11) ve yönetsel değişimlere sebep olmuştur (Lamba, 2015: 130). Hem siyasi hem de iktisadi bir nitelik taşıyan YKİ reformlarının iktisadi yanı sıra neoliberal politikalar, siyasi ayağı da demokrasi kavramı ile şekillenmiştir. Kamu yönetiminde küçülme, etkin-verimli hizmet sunumu gibi ilkeler iktisadi sonuçlar iken, katılım ve hesap verebilirlik siyasi sonuçlardır.

Klasik yönetim anlayışı hiyerarşik denetim, uzmanlaşma, kural ve prosedürlerin açıkça tanımlanması gibi ilkeler benimserken, YKİ için "yöneticilerin yönetmesine izin verin" ve "sonuçlar için yönetim" temel sloganlar olmuştur (Kamensky, 1996: 250). Bu yaklaşım ile devlet (Dadı devlet) ve vatandaş (Kendi ayakları üzerinde duran) kavramları yeniden tanımlanmıştır (Jacobs, 1985: 1262). YKİ'de geleneksel yönetim anlayışının aksine kamu yönetimini etkileyen çok sayıda aktör bulunmaktadır. Bu aktörler; halk, özel sektör kuruluşları, uluslararası kuruluşlar, diğer devletler vb.dir. Bu anlayışla kamu yönetiminde hizmet yöntemleri değişmekte, kamu kurumları tarafından sunulan hizmetler azalırken, hizmet alım sözleşmeleri, özelleştirme, imtiyaz sözleşmeleri vb. yöntemlerle (Saklı, 2013: 124) kamu hizmet sunumunda özel sektöre daha geniş bir alan bırakılmaktadır.

YKİ anlayışının yalnızca sağ kanat bir ideoloji olamayacağı (Lane, 2000: 14-15), ideolojiler üstü bir özellik taşıdığı ifade edilmektedir. Anlayış dünya genelinde farklı ideoloji ve yönetim sistemlerinde uygulanan yaygın bir politika özelliği taşımaktadır.

Her ne kadar mevcut sorunları çözecek önemli ilkeleri olsa ve iddialı sloganlarla hayata geçirilse de uygulanan neoliberal politikalar 1990'lı yıllardan itibaren bazı sorunları beraberinde getirmiştir. Yaşanan iktisadi sorun ve krizler bu politikaların tam başarı sağlayamadığını ortaya çıkarmıştır (Güzelsarı, 2003: 20). Yaşanan sorunlar önceki ekonomik krizler kadar büyük görülmemiş ve mevcut iktisadi sistemin tamamen değiştirilmesi yerine yönetim kavramı çerçevesinde yeniden şekillendirilmesi gündeme gelmiştir. Böylece 1990'larda küresel yönetim uluslararası reformun anahtar terimi haline gelmiş (Koenig-Archibugi, 2003: 318) ve teori ve pratikte önemli bir kavram

olmuştur (Pollit and Bouckaert, 2011: 21). Yönetim kavramından daha geniş (Bandyopadhyay, 1996: 3109) bir içeriğe sahip olan ve ne devletten ne de piyasadan vazgeçilmesi gerektiğini savunanan yönetim kavramı ile birlikte YKİ anlayışının ilk yıllarında hâkim olan minimal devlet tartışması yerini hangi hizmeti hangi sektörün sunması gerektiği tartışmasına bırakmıştır (Hughes, 2014: 550).

2. EĞİTİM POLİTİKALARI VE YENİ KAMU İŞLETMECİLİĞİ

Eğitim sisteminde yapılan herhangi bir düzenleme ya da değişimin siyasi nitelik taşıması (Fiske, 1996: 7) eğitim reformlarını siyasi politikaların bir parçası haline getirmektedir. Özellikle eğitim hizmetinin toplumun çok önemli bir kısmını kısa ve tamamını uzun vadeli olarak etkilemesi bu alanda yapılan reformları daha da önemli hale getirmektedir. Diğer taraftan eğitim, aynı zamanda sistemi etkileyen her faktörden de etkilenmektedir. Hem etkileme hem de etkilenme özelliği eğitim sistemindeki reformların sürekli gündemde kalmasına sebep olmaktadır.

1980 sonrasında eğitim alanında yapılan reformlar YKİ anlayışına uygun olarak gerçekleşmiştir. YKİ anlayışının temel ilkeleri farklı eğitim sistemlerinde devletlerin iç dinamikleri çerçevesinde hayata geçirilmiştir (Hall et al., 2015: 502). Etkin ve verimli hizmet sunumuna vurgu yapan YKİ anlayışı eğitim alanında kısıtlı bütçe ile etkili ve verimli hizmet sunumuna odaklanmıştır (Sluis, 2015: 2). Bu kapsamda okulların özerkliklerinin artırılmasına yönelik çalışmalar, okullar arasında piyasa esaslı rekabetin yaygınlaşması, performans odaklanan teşvik sistemi ve ebeveyn isteklerinin eğitim sisteminin merkezine alınması gibi uygulamalar ön plana çıkmıştır (Verger and Curran, 2014: 256). Öğrenci ve velilerin müşteri olarak görüldüğü bu anlayış ile okullar ön plana çıkmak için “mücadele” etmektedir (Jarl et al., 2011: 3).

Eğitim sisteminde önem kazanan kavramlardan biri olan okul çıktısına odaklanma ile bakanlıklar eğitim alanında belli hedefler ortaya koymakta ve bu hedeflere ne ölçüde ulaşıldığını belirlemek için performans ölçümleri yapmaktadır (Sluis, 2015: 4). Ayrıca deregülasyon kavramı ile de kararların merkezi yönetim yerine okullar tarafından alınması önemli bir uygulama olarak 1980 sonrasında yaygınlık kazanmıştır (Sluis, 2015: 4).

Özel okulların YKİ anlayışına uygun olarak yaygınlaşması ile eğitimde rekabet daha da artmıştır. Bu anlayış rekabeti okullarla sınırlı bırakmamış, öğrenci, öğretmen ve hatta ailelerin birbiri ile rekabet etmesine zemin hazırlayan bir sistem ortaya çıkarmıştır. Aileler özel okul/kurs/ders aracılığıyla sistemin içine dâhil edilmektedir (Keskin Demirer, 2012: 169).

YKİ gibi yönetim anlayışı da eğitim sistemini etkilemiştir. Eğitim hizmeti özellikle batı dünyasında yönetim kavramına dayalı politikalarla yeniden yapılanmaya başlamıştır (Møller and Skedsmo, 2013: 336). Karar alma sürecine yeni aktörler dâhil edilmiş ve bu aktörlere aktif roller verilmiştir. Verimli olması beklenen ve kar amacı güden eğitim örgütlerinde yönetim yaklaşımı katılım imkânı da sağlamıştır (Zajda and David, 2009: xvi). Yönetim kavramı ile devlet eğitim alanında piyasa ve sivil topluma karar alma, uygulama ve yönetme konusunda yetki vermiştir (Daun, 2005: 93).

Diğer taraftan adem-i merkezîyetçiliğin uygulanma şekli olarak okul özerkliği/okul temelli yönetim kavramı ile (Verger and Curran, 2014: 256) merkezden yerele yetki verilmekte ve böylece hizmetler klasik hiyerarşik yapının aksine daha esnek bir yapı ile sunulmaya çalışılmaktadır (Jarl et al. 2011: 3). Adem-i merkezîyetçi bir sistemde merkezi yönetim genel politikalar/hedeflerin belirlenmesinden sorumlu iken, okullara bu politikaların hayata geçirilmesi ve hedeflere ulaşılmasına yönelik gerekli kararların alınması ve uygulanması bırakılmaktadır (Jarl et al., 2011: 3). Bu ilkenin uygulanması için okullara takdir yetkisi yanında bunları hayata geçirmeye yönelik bir bütçe de verilmektedir (Caldwell, 2009: 60).

Günümüzde okul özerkliğine dayalı bir eğitim sisteminin eğitimde kolay ve etkili bir şekilde iyileşme sağlayacağı iddia edilmektedir (Reñón, 1977: 82-83). Eğitimde etkinlik, demokratik katılım, yerel ihtiyaçlara uygun bir eğitime imkân verme (Ömür, 2016: 14) gibi amaçlarla hayata geçirilmektedir. Sonuç olarak bu politikalarla öğrenci başarısının artırılması ve akademik performansın geliştirilmesi beklenmektedir (Zajda and David, 2009: 20).

3. YENİ KAMU İŞLETMECİLİĞİ VE TÜRKİYE'DE 1980 SONRASI EĞİTİM POLİTİKALARI

Dünya ile paralel şekilde Türk eğitim sisteminde de 1980'li yıllardan itibaren YKİ anlayışına uygun olarak çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Bu alanda yapılan ilk önemli çalışmanın 1985 yılında yabancı gerçek ve tüzel kişilerin T.C. vatandaşları ile ortak özel okul açabilmesine izin verilmesi olduğu söylenebilir (Ak Küçükçayır ve Cemaloğlu, 2017: 2). Diğer taraftan özel sektör için eğitim hizmetini çekici kılmak amacıyla bu dönemde özel okul sahiplerine bazı teşvikler verilmiştir. Bunlar; vergi indirimi, harcama indirimi ve ekonomik teşviklerdir (Sayılan, 2014: 61). 2002 yılında cemaat vakıflarına eğitim ihtiyaçları için taşınmaz mal edinme ve tasarrufla bulunma imkânı getirilmiştir. YKİ anlayışının en önemli somut uygulama örneği olan özel okulları teşvik etmeye yönelik çalışmalar ise özellikle 2002 yılından itibaren artış göstermiştir.

Neoliberal politikaların üzerinde durduğu bir kavram olan girişimcilik de Türk eğitim sistemi içinde kendine yer bulabilmiştir. Buna göre MEB mart ayının ilk haftasını Belirli Gün ve Haftalar programı çerçevesinde Girişimcilik haftası şeklinde tanımlamıştır (MEB, 2016). Diğer taraftan devletin eğitim alanında özel sektörden daha fazla yararlanmasının bir örneği eğitim kampüsleridir. 2009 yılında "Milli Eğitim Temel Kanunu'nda değişiklik yapılarak eğitim kampüsleri açılması ve açık alan, kantin gibi yerlerin işletilmesi öngörülmüştür.

Türk eğitim sisteminde önemli sorunlardan biri de merkeziyetçiliktir. Mevcut merkeziyetçilik sorununa yerleşme kavramı ile çözüm bulunmak istenmektedir (Gür ve Çelik, 2009: 11). Eğitim sisteminin kronik bir sorunu olarak merkeziyetçiliği azaltmaya yönelik çalışmalar 1980'li yıllardan itibaren gündeme gelmiştir. Bu dönemden itibaren okul temelli eğitime yönelik olarak bütçeden eğitime ayrılan payların azaltılması ve bütçe dışı kaynak yaratılmasının teşvik edilmesi söz konusu olmuştur (Özdemir, 2008: 162). Her ne kadar okul temelli yönetim ailelerin eğitim sürecine katılımını içerse de, uygulamada katılım ve sorumluluk maddi ihtiyaçların karşılanması şeklinde gerçekleşmiştir (Ünal, 2005: 8). Halen Türkiye'nin OECD ülkeleri içinde en merkezi eğitime sahip ve okul özerkliğinin en düşük olduğu ülkelerden biri olması (Worldbank, 2014: 11) bu anlayışın bir sonucudur.

Okul temelli yönetim sistemini hayata geçirmeye yönelik çalışmalar 2000'li yıllarda da devam etmiştir. Özellikle hazırlanan Kamu Yönetimi Temel Kanun Tasarısı'nda eğitim hizmetiyle ilgili yetki ve görevler il özel idarelerine verilmiş, fakat tasarı cumhurbaşkanı tarafından iade edilmiştir.

Eğitimde katılım ilkesini hayata geçirmeye yönelik önemli bir düzenleme 2012 yılında çıkarılan "Milli Eğitim Bakanlığı Okul Aile Birliği Yönetmeliği"dir. Bu yönetmeliğe göre "Okul ile aile arasında bütünleşmeyi gerçekleştirmek, veli ile okul arasında iletişimi ve iş birliğini sağlamak, eğitim ve öğretimi geliştirici faaliyetleri desteklemek, okulun ve maddi imkânlardan yoksun öğrencilerin eğitim ve öğretimle ilgili zorunlu ihtiyaçlarını karşılamak üzere okullar bünyesinde tüzel kişiliği haiz olmayan birlikler kurulur." Yönetmelikle birliğe katılımı teşvik etmeye yönelik bazı görevler verilmiştir: okul-öğretmen-veli iş birliği, stratejik planlara katılma, ihtiyaçları karşılamaya yönelik mal ve hizmet alma, ödemeleri gerçekleştirme, giderlere katılma, kurumlar ve STK'lerle iş birliği yapma vb. Bu görevlerle özellikle ailelerin eğitim süreçlerinde aktif yer alması beklenmektedir.

4. HÜKÜMET PROGRAMLARI ÜZERİNE BİR İNCELEME

Hükümet programları parlamenter sistemde kurulan hükümet tarafından TBMM’de okunmakta ve oylamaya tabi tutularak değerlendirilmektedir. Hükümetlerin eğitimle ilgili yaklaşımlarını ve eğitime yönelik hedeflerini ortaya koyması sebebiyle hükümet programları önem taşımaktadır. Çalışmanın bundan sonraki bölümünde 1980 sonrası Türkiye’de kurulan hükümetlerin programlarında yer alan eğitim hedefleri YKİ ve yönetim çerçevesinde ele alınacaktır.

Tablo 1: 1980 Sonrası Hükümet Programları ve Eğitim

Hükümet Programı	Nasıl Bir Eğitim Sistemi?
43. Hükümet Programı (12/11/1979-12/09/1980)	Millilik vasfına kavuşmuş eğitim sistemi
44. Hükümet Programı (12/09/1980-13/12/1983)	Atatürk ilke ve devrimlerine bağlı, değerleri benimseyen, koruyan ve geliştiren; insan haklarına saygılı; devlete karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve buna göre davranan yurttaş yetiştiren eğitim sistemi
45. Hükümet Programı (13/12/ 1983- 21/12/1987)	Modern Türkiye ideali ve Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı, değerleri benimsemiş, bilgili, sevgi, saygı ve müsamaha besleyen medeni insan yetiştiren eğitim sistemi Devletin başlıca görevlerinden biri olarak eğitim hizmeti Birey/özel kuruluşların hizmet verebildiği eğitim hizmeti
46. Hükümet Programı (21/12/ 1987- 09/11/ 1989)	Vatan ve milletin bütünlüğünü müdrük, ananelere saygılı, Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı, bilgili, medeni insan yetiştiren eğitim sistemi
47. Hükümet Programı (09/11/1989-23/06/ 1991)	En çok üzerinde durulacak alan olarak eğitim sistemi Modern Türkiye ideali ve Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı, değerleri benimsemiş, bilgili, sevgi, saygı ve müsamaha sahibi insan yetiştiren eğitim sistemi
48. Hükümet Programı (23/06/ 1991-20/11/ 1991)	En önemli ve öncelikli devlet politikası olarak eğitim sistemi Genel politika ve ortak hizmetlerle ilgili merkezi idare, diğer hizmetlerde görev, yetki ve sorumlulukların taşra teşkilatına devredildiği eğitim sistemi Özel/tüzel kişi ve hayırseverlerin eğitim kurumu açabildiği eğitim sistemi
49. Hükümet Programı (20/11/ 1991- 16/05/ 1993)	Çağdaş, laik ve etkin eğitim sistemi Devletin yükümlülüğünde ve parasız eğitim sistemi Kitapların demokratik ve özgürlükçü anlayışla hazırlandığı eğitim sistemi
50. Hükümet Programı (25/06/ 1995-05/10/1995)	Etkin bir yapıya dönüşen bir eğitim sistemi Laik, evrensel, cumhuriyetçi, milli kültürü geliştirici, yaratıcı, özgür düşünceye dayalı eğitim sistemi Özel girişimi teşvik etmeye dayalı eğitim politikaları

<p>51. Hükümet Programı (05/10/ 1995-30/10/1995)</p>	<p>Laik, çoğulcu demokrasiyi özümsemiş, milli kültürü geliştirici, düşünme ve algılama yeteneği gelişmiş, dış dünya ve yeni düşüncelere açık, bilim ve teknoloji üretimine yatkın insangücü yetiştiren eğitim sistemi Özel sektör katkısının “takdirle” karşılandığı eğitim sistemi Zorunlu eğitimin devlet, daha üst eğitimin ise vatandaşlar tarafından üstlenildiği eğitim sistemi</p>
<p>52. Hükümet Programı (30/10/ 1995-06/03/ 1996)</p>	<p>Eğitim ayrı bir gündem/politika konusu olmamıştır.</p>
<p>53. Hükümet Programı (06 /031996-28/06/ 1996)</p>	<p>Atatürk İlke ve İnkılaplarına bağlı, değerleri benimsemiş; bilgili, saygılı ve hoşgörülü, laik ve çoğulcu demokrasiyi davranış haline getirmiş; sorumluluk duygusu ve duyarlılığı gelişmiş; bilgi ve teknoloji üretimine yatkın; kendi kendine yeterli; bilgi çağının gereklerini yerine getirebilecek becerilerle donanmış insanlar yetiştiren eğitim sistemi Özel sektörün okul açmasını teşvik eden eğitim politikaları</p>
<p>54. Hükümet Programı (28/06/ 1996-30 /06/ 1997)</p>	<p>Milli, manevi ve ahlaki değerleri benimsemiş, bilgili, saygılı ve hoşgörülü, laik, Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı, bilgi çağının gereklerini yerine getirebilecek becerilerle donanmış insan yetiştiren eğitim sistemi Özel kesimin okul açmasını teşvik eden eğitim politikası Eğitim araç -gereç temininde özel sektörden yararlanan eğitim sistemi</p>
<p>55. Hükümet Programı (30/06/ 1997-11/01/ 1999)</p>	<p>Bilgi toplumu ve uluslararası rekabete vurgu Atatürk İlke ve inkılaplarını özümsemiş, değerleri benimsemiş, bilimsel düşünceye yatkın, bilgi çağının gereklerini yerine getirebilecek becerilerle donanmış insan yetiştiren eğitim sistemi</p>
<p>56. Hükümet Programı (11/01/ 1999-28/05/ 1999)</p>	<p>Eğitim yatırımlarının artmasına yönelik eğitim politikası</p>
<p>57. Hükümet Programı (28/05/ 1999-11/11/2002)</p>	<p>Eğitimle ilgili yatırımların devam edeceği eğitim sistemi Özel okullarda adaletli bir ücret düzeni sağlayacak eğitim politikası Devlet-toplum diyalogu içeren eğitim sistemi İl düzeyinde karşılanan eğitim hizmeti Fikri hür, vicdani hür, irfanı hür nesiller yetiştiren eğitim sistemi</p>
<p>58. Hükümet Programı (19/11/ 2002-12/03/2003)</p>	<p>Yerel yönetim, özel sektör ve STK katılımıyla yönetişimci ve demokratik bir eğitim sistemi Yetkilerin alt birim ve yerel yönetimlere dağıtıldığı eğitim sistemi, Yerel yönetimlerin rolünün arttığı eğitim politikaları Özel teşebbüsü destekleyen ve eğitimdeki payını artıran eğitim politikaları</p>
<p>59. Hükümet Programı (14/03/2003-29/08/ 2007)</p>	<p>Hizmetin il düzeyinde karşılandığı eğitim sistemi Her alanda kalkınmanın en önemli unsuru olarak eğitim sistemi İnsan merkezli köklü bir eğitim reformuna yönelik eğitim politikaları</p>

60. Hükümet Programı (29/08/ 2007-06/07/2011)	İnsan kaynağı niteliğinin dünya ile rekabet edebilmesine yönelik eğitim politikaları
61. Hükümet Programı (06/07 2011-29/08/2014)	Dünya ile rekabet edebilecek bireyler yetiştiren eğitim sistemi Kaliteyi merkeze alan bir eğitim sistemi Vakıfların daha aktif ve etkin olmasına yönelik eğitim politikaları Reformun öncelikli konulardan biri olduğu eğitim sistemi
62. Hükümet Programı (29/08/2014- 28/08/ 2015)	Özel sektörün teşvik edilmesi ile gençlerin rekabet gücü yüksek bireyler olarak yetişmesi Türkiye’yi küresel ölçekte rekabet gücü yüksek hale getirme
63. Hükümet Programı (25/08/2015- 24/11/2015)	Güvenoyu mekanizması olmadığından hükümet programı sunulmamıştır. Daha özgür, rekabetçi ve insan odaklı anlayışla daha adil paylaşan bir ülke sağlayan eğitim sistemi Çağdaş dünya ile rekabet eden ve hayat boyu öğrenmeye dayalı eğitim sistemi
64. Hükümet Programı (25/11/2015-24/05/2016)	Bilgi tabanlı ekonomiye uygun, rekabetçi eğitim sistemi Yerele yetki aktaran eğitim politikaları Finansman kaynakları ve özel sektör payının artırılmasına yönelik politikalar Her kademedede demokratik eğitim sistemi
65. Hükümet Programı (24/05/2016-13/12/2017)	İnsani kalkınmanın odağı olarak eğitim sistemi Dünya ile rekabet edebilir insan kaynağı yetiştiren eğitim sistemi Bakanlığın yeniden yapılandırılması ve yerel yönetimlere yetki devredilmesine yönelik eğitim politikası Özel kesimin katkısının artırılmasına yönelik eğitim politikaları

Tablodan da görüldüğü üzere 1980 sonrası hükümet programlarında eğitimle ilgili vurgular daha çok eğitimin “milli, demokratik, laik, çağdaşlık vasıflarına sahip olması üzerine odaklanmaktadır. 2000’li yıllardan itibaren ise “dünya ile rekabet edebilirlik, uluslararası rekabet” gibi kavramlar ön plana çıkmaya başlamıştır. Bu durum genel eğitim politikaları ile paralel şekilde hükümet programlarına yansımıştır.

Hükümet programları incelendiğinde YKİ anlayışına yönelik özel sektörün teşvik edilmesi ve özel okulların sayıca artırılmasına yönelik hedeflerin ağırlıklı olarak yer aldığı görülmektedir. Bu durum programlarda kimi zaman özel sektör faaliyetlerinin “takdirle karşılanması” kimi zaman da açıkça teşvik edilmesi şeklinde yansımıştır. Özellikle 2000’li yıllardan itibaren yetki devredilmesi ve merkezi yönetimin yeniden bu anlayışla yapılandırılması önemli eğitim hedeflerinden biridir.

Eğitimle ilgili hükümet programlarının üzerinde durduğu kavramlardan bir diğeri de yeniden yapılanma, reform ya da köklü reform şeklinde ifade edilen değişim isteğidir. Bu istek eğitimde hem sorunların varlığına işaret etmekte hem de sistemi daha iyiye götürme yönündeki gayretleri ortaya koymaktadır. Diğer taraftan hükümet programlarının çok önemli bir bölümünde eğitim sisteminin nasıl birey

yetiştirilmesi gerektiği açıkça belirtilmiştir. Dolayısıyla sistemin özellikleri eğitim sürecinden geçmiş bireylerde aranan özelliklere atıfta bulunularak açıklanmıştır.

Tablo 2: Hükümet Programları ve Eğitimde YKİ Anlayışı

Hükümet Programı	Dönemi	YKİ/ Yönetişim İlkeleri
43. Hükümet Programı	12/11/1979-12/09/1980	-
44. Hükümet Programı	21/09/1980-13/12/1983	-
45. Hükümet Programı	13/12/1983- 21/12/987	✓
46. Hükümet Programı	21/12/1987- 09 /11/1989	-
47. Hükümet Programı	09/11/1989-23 /06/1991	-
48. Hükümet Programı	23/06/1991- 20/11/1991	✓
49. Hükümet Programı	20/11/1991- 16/05/ 1993	-
50. Hükümet Programı	25/06/1995- 05/10/1995	✓
51. Hükümet Programı	5/10/1995-30/10/1995	✓
52. Hükümet Programı	30/10/1995-06/03/1996	-
53. Hükümet Programı	06/03/1996-28/06/1996	✓
54. Hükümet Programı	28/06/1996-30/06/1997	✓
55. Hükümet Programı	30/06/1997-11/01/1999	-
56. Hükümet Programı	30/06/1997-11/01/1999	-
57. Hükümet Programı	28/05/1999-11/11/2002	✓
58. Hükümet Programı	19/11/2002-12/03/2003	✓
59. Hükümet Programı	14/03/2003-29/08/2007	✓
60. Hükümet Programı	29/08/2007-06/07/2011	✓
61. Hükümet Programı	06 /07/2011-29/08/2014	✓
62. Hükümet Programı	29/08/2014- 28/08/2015	✓
64. Hükümet Programı	25/11/2015-24/05/2016	✓
65. Hükümet Programı	24/05/2016-13/12/2017	✓

Tabloda görüldüğü üzere 1980 sonrası kurulan 22 hükümet içinde 14 hükümetin (%63,6) programında eğitim alanında YKİ ve yönetim etkisi görülmektedir. 2000 yılından sonra kurulan hükümetlerin ise tamamında bu anlayışa uygun hedefler yer almaktadır. Politikaların benimsenmesi ve hayata geçirilmesinde 2002 yılından sonra kurulan AK Partinin ideolojik olarak bu yaklaşımlara yakınlığı ve tek parti olarak iktidara gelmesi önemlidir. 43. Hükümet döneminde henüz yaklaşımın dünyada yeni ortaya çıkmaya başlaması ve 44. Hükümetin 1980 darbesi sonrası kurulan hükümet olması yaklaşımları içermemesinin gerekçesi olarak ifade edilebilir.

SONUÇ

1980'li yıllarda hayata geçirilen YKİ ilkeleri yönetimin her alanı gibi eğitim alanında da eşzamanlı olarak etkili olmaya başlamış ve eğitimde neoliberal politikalar, katılım, adem-i merkeziyet gibi kavramlar önem kazanmıştır. Dünya genelinde yaygın bir yaklaşım olarak YKİ Türkiye'de kurulan

hükümetlerin de politikalarında kendine yer bulmuş ve eğitim alanına da bu politikalar yansımıştır. Bu yansımaların 1983 yılında Turgut Özal ile başladığı ve 1990'lı yıllarda kesintiye uğrasa da 2000'li yıllardan itibaren aralıksız devam ettiği görülmektedir.

YKİ yaklaşımı literatürde kendine çokça yer bulmuş bir kavram olsa da güncelliğini hiçbir zaman kaybetmemiş, değişen şartlara göre kendini yenileyerek varlığını uzun yıllardır sürdürebilmiştir. Uygulamaya dönük örneklerinin ötesinde kavramsal boyut düzeyinde de bir standart yakalanamamıştır. Diğer taraftan pek çok alanı içine alan bu yaklaşımın alt alanlar özelinde derli toplu ele alındığı çalışmalara da ihtiyaç bulunmaktadır.

Çok sayıda hükümetin kurulduğu yukarıda ele alınan 1980 sonrası dönemde farklı ideolojilere sahip 22 hükümet kurulmuş ve bu hükümetlerin önemli bölümünün programlarında eğitim özelinde YKİ ilkeleri kendine yer bulabilmiştir. Bu uygulamaların gerek kamu yönetiminin geneli gerekse eğitim özelinde ne düzeyde hayata geçirildiği ve hayata geçirilen uygulamaların mevcut sorunlara ne ölçüde katkı sağladığı bu çalışmanın konusu olmamakla birlikte bu sonuçlar YKİ yaklaşımının ideolojilerden bağımsız olarak hükümetler tarafından benimsendiği yönündeki yorumlara da katkı sağlar niteliktedir. Diğer taraftan ideolojik yakınlığın bu yaklaşımın hayata geçirilmesine katkı sağladığı da yine hükümet programlarında ortaya çıkan önemli bir gerçekliktir. Özellikle Turgut Özal ile bu sürecin başlaması ve 2002 yılından itibaren kurulan hükümetlerin programlarında bu yaklaşıma verilen önem siyasi anlayışın yaklaşıma etkisini ortaya koymasına bakımından önemlidir.

KAYNAKÇA

Ak Küçükçayır, G. ve Cemaloğlu N. (2017). Türkiye’de Geçmişden Günümüze Özel Okullar ve Uygulanan Politikalara Üzerine Bir Araştırma, 12. Uluslararası Eğitim Yönetimi Kongresi, 1-4.

AK Parti (2014). 62. Hükümet Programı. Erişim Tarihi: 31.06.2021, <http://www.akparti.org.tr/site/haberler/62.-hukumet-programi-tbmmde/66489#1>.

AK Parti (2015). 64. Hükümet Programı. Erişim Tarihi: 31.06.2021, <http://www.akparti.org.tr/site/haberler/64.-hukumet-programi/80720#1>.

AK Parti (2016). 65. Hükümet Programı. Erişim Tarihi: 31.07.2021, <https://www.akparti.org.tr/site/haberler/65.-hukumet-programi/84149#1>.

Bandyopadhyay, D. (1996). Administration, Decentralisation and Good Governance. *Economic and Political Weekly*, 31 (48), p. 3109-3114.

Caldwell, B. J. (2009). *Centralisation and Decentralisation in Education: A New Dimension to Policy*. İçinde: Decentralisation, School-Based Management, and Quality, New York: Springer.

Christensen, T. and Lægreid P. (2007). Introduction- Theoretical Approach and Research Questions. İçinde: Transcending New Public Management. *The Transformation of Public Sector Reforms*, (1-17) ASHGATE.

Daun, H. (2005). *Globalisation and the Governance of National Education Systems*. İçinde: International Handbook on Globalisation, Education and Policy Research Global Pedagogies and Policies.

Denhart, R. B., and Denhardt J. V. (2000). The New Public Service: Serving Rather Than Steering. *Public Administration Review*, 60 (6), p. 549-559.

Fiske, E. B. (1996). *Decentralization of Education: Politics and Consensus Directions in Development*. Washington, World Bank.

Goldfinch, S. F. (2009). *Introduction*, İçinde: International Handbook of Public Management Reform, U.K., Edward Elgar.

Gür, B. S., ve Çelik Z. (2009). *Türkiye’de Milli Eğitim Sistemi Yapısal Sorunlar ve Öneriler*. SETA.

Güzelsarı, S. (2003). Neoliberal Politikalar ve Yönetişim Modeli. *Amme İdaresi Dergisi*, 36 (2), s. 17-34.

Hall, D. et al. (2015). Educational Reform and Modernisation in Europe: The Role Of National Contexts in Mediating The New Public Management. *European Educational Research Journal*, 14 (6), p. 487 – 507.

Hood, C. (1991). A Public Management for All Seasons?. *Public Administration*, 69(1), p. 3-19.

Hughes, O. E. (2014). *Kamu İşletmeciliği & Yönetimi*. Ankara, Bigbang Yayınları.

Jacobs, M. (1985). Thatcherism and Reform of Welfare State. *Economic and Political Weekly*, 20 (30), p. 1262-1263.

Jarl, M. et al. (2011). *New Public Management In Public Education: A Catalyst For The Professionalization of Swedish School Principals*. Public Administration, 1-16.

Kamensky, J. M. (1996). Role of the "Reinventing Government" Movement in Federal Management Reform. *Public Administration Review*, 56 (3), p. 247-255.

Keskin Demirer, D. (2012). Eğitimde Piyasalaşma ve Öğretmen Emeğinde Dönüşüm. *Çalışma ve Toplum*, 1, s. 167-186.

Koenig-Archibugi, M. (2003). *Global Governance, The Handbook of Globalization*. U.K., Edward Elgar Publishing Limited.

Lamba, M. (2015). Türkiye’de Yeni Kamu Yönetimi Anlayışının Yansımaları: Hükümet Programları Üzerinden Nitel Bir İnceleme. *Süleyman Demirel Üniversitesi, İİBF Dergisi*, 20(1), s. 127-141.

Lane Jane Erik (2000) *New Public Management*. London, Routledge.

Milli Eğitim Bakanlığı (2016) Belirli Gün ve Haftalar Çizelgesi. Erişim Tarihi: 30.07.2021, <https://www.meb.gov.tr/belirli-gun-ve-haftalar-cizelgesi/duyuru/11814>.

Møller, J. and Skedsmo G. (2013). Modernising education: New Public Management reform in the Norwegian education system. *Journal of Educational Administration and History*, 45(4), p. 336-353.

Ömür, Y, E. (2016). Eğitimde Neoliberal Yerelleşme ve Eleştirisi. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(1), s. 10-25.

Özdemir, M. (2008). Eğitim Yönetiminde Yerelleşme Siyasetleri. *Amme İdaresi Dergisi*, 41 (3), s. 153-168.

Pollit, C. and Bouckaert G. (2011). *Public Management Reform A Comparative Analysis*, New Public Management, Governance, and the Neo-Weberian State. New York: Oxford University Press.

Reñón, A. G. (1977). Problems of Decentralizing Educational Administration. *Prospects*, 7 (1), s. 82–85.

Saklı, A. R. (2013). Fordizm’den Esnek Üretim Rejimine Dönüşümün Kamu Yönetimi Üzerindeki Etkileri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 12 (44), s. 107-131.

Resmi Gazete.03.08.2002 Tarih ve 4771 Sayılı Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun. Erişim Tarihi: 07.07.2021, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2002/08/20020809.htm#1>.

Resmi Gazete. 9 Şubat 2012 Tarihli Milli Eğitim Bakanlığı Okul Aile Birliği Yönetmeliği. Erişim Tarihi: 15.07.202, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/02/20120209-6.htm>.

Sayılan, F. (2014). *Piyasa ve Din Kuşatması Altında Kamusal Eğitim. İçinde: Eleştirel Eğitim Yazıları*, Ankara: Siyasal Kitabevi.

Sezen S. (2009). Kamu Yönetimi Reformları: Küresel Bir Düzenleme mi?. *Amme İdaresi Dergisi*, 42(1), s. 23-41.

Sluis M. E. van der et al. (2015). Implementing New Public Management in Educational Policy. *Educational Policy*, p. 1–27.

Steger, M. B. and Roy K. (2010). *Neoliberalism A Very Short Introduction*. Oxford New York, Oxford University Press.

TBMM	(1979).	43.	Hükümet	Programı.	Erişim	Tarihi:	22.07.2021,
							https://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/HP43.htm .
TBMM	(1980).	44.	Hükümet	Programı.	Erişim	Tarihi:	22.07.202,
							https://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/HP44.htm .
TBMM	(1983).	45.	Hükümet	Programı.	Erişim	Tarihi:	22.07.2021,
							https://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/HP45.htm .
TBMM	(1987).	46.	Hükümet	Programı.	Erişim	Tarihi:	23.07.2021,
							https://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/HP46.htm .
TBMM	(1989).	47.	Hükümet	Programı.	Erişim	Tarihi:	23.07.2021,
							https://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/HP47.htm .
TBMM	(1991).	48.	Hükümet	Programı.	Erişim	Tarihi:	22.07.2021,
							https://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/HP48.htm .
TBMM	(1991).	49.	Hükümet	Programı.	Erişim	Tarihi:	26.07.2021,
							https://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/HP49.htm .
TBMM	(1993).	50.	Hükümet	Programı.	Erişim	Tarihi:	26.07.2021,
							https://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/HP50.htm .
TBMM	(1995).	51.	Hükümet	Programı.	Erişim	Tarihi:	28.07.2021,
							https://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/HP51.htm .
TBMM	(1995).	52.	Hükümet	Programı.	Erişim	Tarihi:	28.07.2021,
							https://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/HP52.htm .
TBMM	(1996).	53.	Hükümet	Programı.	Erişim	Tarihi:	28.07.2021,
							https://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/HP53.htm .
TBMM	(1996).	54.	Hükümet	Programı.	Erişim	Tarihi:	28.07.2021,
							https://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/HP54.htm .
TBMM	(1997).	55.	Hükümet	Programı.	Erişim	Tarihi:	29.07.2021,
							https://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/HP55.htm .
TBMM	(1999).	56.	Hükümet	Programı.	Erişim	Tarihi:	29.07.2021,
							https://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/HP56.htm .
TBMM	(1999).	57.	Hükümet	Programı.	Erişim	Tarihi:	30.07.2021,
							https://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/HP57.htm .
TBMM	(2002).	58.	Hükümet	Programı.	Erişim	Tarihi:	30.07.2021,
							https://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/HP58.htm .
TBMM	(2003).	59.	Hükümet	Programı.	Erişim	Tarihi:	30.07.2021,
							https://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/HP59.htm .

TBMM (2007). 60. Hükümet Programı. Erişim Tarihi: 30.07.2021, <https://www.tbmm.gov.tr/hukumetler/HP60.htm>.

TBMM (2011). 61. Hükümet Programı. Erişim Tarihi: 30.07.2021, <https://www.tbmm.gov.tr/hukumetler/HP61.htm>.

Ünal L. Işıl (2005) Öğretmen İmgesinde Neo-liberal Dönüşüm, *Eğitim Bilim Toplum*, 11, s. 4-15.

Verger, A. and Curran M. (2014). New Public Management as a Global Education Policy: Its Adoption And Re-Contextualization in a Southern European Setting. *Critical Studies in Education*, 55 (3), s. 253-271.

Worldbank. (2014). Okul-Temelli Yönetim Uluslararası Deneyimlerden Çıkarılan Dersler ve Türkiye için Seçenekler. *Eğitim Sektörü Birimi Avrupa ve Orta Asya Bölgesi*. Erişim Tarihi: 25.07.2021, <http://documents.worldbank.org/curated/en/574581468102262697/pdf/931130Turkish00Turkish0translation.pdf>.

Zajda, J. and Gamage D.T. (2009). *Decentralisation and School-Based Management and Quality*. İçinde Decentralisation, School-Based Management, and Quality, New York, Springer.

Zajda, J. and Gamage D.T. (2009). *Decentralisation and School-Based Governance: A Comparative Study of Self-Governing School Models*. İçinde Decentralisation, School-Based Management, and Quality, New York, Springer.